

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-160>

УДК 94(477.86):008«1953-1964»

Олексин О.О.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

КУЛЬТОСВІТНІ ЗАКЛАДИ ПРИКАРПАТТЯ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ 1953-1964 РР.

Анотація. У статті розглядаються історичні аспекти діяльності культосвітніх закладів Прикарпаття в контексті розвитку української культури ХХ ст. Дослідження ґрунтується на аналізі широкого спектру історичних джерел і літератури та описує специфіку діяльності культурно-освітніх установ у Станіславській (з 1962 р. – Івано-Франківській) області періоду хрущовської «відлиги». «Відлига» ініціювала трансформацію всього радянського суспільства шляхом проведення деяких економічних, освітніх та культурних реформ. Висвітлено радянську офіційну стратегію, форми та зміст діяльності у сфері культосвіти. У статті розкрито динаміку розвитку клубних, бібліотечних, музейних закладів та кіномережі в прикарпатському регіоні 1950-1960-х років, а також проаналізовано кадрову політику партійно-радянських органів в галузі на території західних областей України. Виявлено досягнення та недоліки культосвітньої справи на Прикарпатті у період «відлиги». Проаналізовано ставлення радянських органів влади до працівників клубів, бібліотек, музеїв та кіно на Західній Україні, специфіку їх діяльності під контролем комуністичного режиму.

Ключові слова: культосвітні заклади, клуб, бібліотека, музей, кіно, художня самодіяльність, Прикарпаття.

Oleksyshyn Oleh

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

CULTURAL AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF THE CARPATHIAN REGION IN THE CONTEXT OF SOVIET CULTURAL POLICY IN 1953-1964

Summary. The article deals with some historical aspects of the development of Carpathian cultural and educational institutions, which is considered as part of Ukrainian culture in the XX century. The author emphasizes the need to study regional history in order to preserve national cultural heritage. The research based on the analysis of a wide range of historical sources and literature, also describes the specifics of the cultural and educational institutions activity in the Stanislav (since 1962 – Ivano-Frankivsk) region of the Khrushchev's Thaw period. The Thaw initiated the transformation of the entire Soviet society by opening up some economic, educational and cultural reforms. Liberalization in The Ukrainian Soviet Socialist Republic was difficult and contradictory, but it was a significant impetus for national revival in Ukraine. Among the various sections of society there is growing interest to the national history, Ukrainian language and culture. But reform potential of Khrushchev's Thaw" was not enough to forming free society without the command system and totalitarian regime. The Soviet official strategy, forms and content of activities in the spheres of culture and education are highlighted. The article discloses a process of organization of club, library, museum and cinema network in the Carpathian region of the 1950s-1960s. Achievements and drawbacks of the Carpathian cultural and educational business in the Khrushchev's Thaw period are revealed. The main problems of the industry in the towns and villages were the general crisis of regional management, low authority of the heads of institutions, passivity of the local population, poor material and technical basis, lack of suitable premises and others necessary for organizing cultural and educational life. Problematic moments and directions of overcoming of skilled deficit in the Carpathian cultural and educational institutions in the conditions of the command-administrative system are presented. Also the author analyzed Soviet policy towards club, library, museum and cinema employees in Western Ukraine, their activity under the control of the communist regime.

Keywords: cultural and educational institutions, club, library, museum, cinema, amateur theatre, Carpathian region.

Постановка проблеми. На сучасному етапі історичного розвитку Української держави актуального значення набуває процес відродження та збереження національної історичної пам'яті, формування національного менталітету, систематизації духовних і матеріальних цінностей, розсіяних у просторі і часі. Зважаючи на теперішній стан України, вже як суверенного утворення, інакшою бачиться навіть відносно недалека ретроспектива її культурного життя. Ціла низка драматичних історичних подій на українських землях в ХХ ст. спричинила значні та незворотні втрати у вітчизняній культурній спадщині, призвела до виключення з культурного контексту і тимчасового забуття на певний час внаслідок тоталітарних репресій багато імен самобутніх культурних діячів і митців. У цьому контексті продовжує зберігатися науковий інтерес до проблем

дослідження культурного будівництва на західно-українських землях у період після Другої світової війни, адже воно відбувалося в складних і суперечливих суспільно-політичних реаліях та вимагає від науковців всебічного й об'єктивного вивчення відповідних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У радянській історіографії події та явища культурного життя в західних областях УРСР у досліджуваний нами період розглядалися достатньо тенденційно, часто спостерігався відхід від наукових принципів, перекручувалися або замовчувалися окремі невідгідні факти. І тільки в новітні часи періоду Незалежності такі вітчизняні історики, як В. Баран, В. Даниленко, О. Рубльов, В. Сергійчук, Ю. Шаповал починають серед іншого й критичне та системне переосмислення духовного життя українців в повоєн-

ну добу. В перші два десятиліття ХХІ ст. окремі питання функціонування культурно-освітньої сфери 1950-х–1960-х рр. на західних теренах України, у тому числі на Прикарпатті, знайшли своє висвітлення в працях І. Андрухів, Т. Марусик, О. Малярчука, І. Чмелик, О. Шилока.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, в умовах зростання інтересу до вивчення проблем регіональної історії питання діяльності культосвітніх закладів в Станіславській (з 1962 р. – Івано-Франківській) області все ще вимагає свого комплексного і повного дослідження на основі ретельного вивчення архівних матеріалів.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є проаналізувати форми і зміст культурно-масової роботи в Західній Україні (на прикладі Прикарпаття), а також стан матеріально-фінансової бази і кадровий потенціал місцевих закладів культосвіти у період хрущовської «відлиги».

Виклад основного матеріалу дослідження. Невдовзі після смерті в Москві Й. Сталіна 26 травня 1953 року у постанові ЦК КПРС «Питання західних областей Української РСР» та доповідній записці Л. Берії до Президії ЦК КПРС чи не вперше на офіційному рівні визнавалися масштаби і наслідки дій тоталітарного режиму в регіоні. Серед іншого зазначалося, що серед значної частини місцевого населення існує також і невдоволення культурною політикою, яка здійснювалася радянсько-партійними органами на місцях. Ці документи започаткували, а рішення ХХ з'їзду КПРС фактично затвердили державний курс на політику «десталінізації» і політичної лібералізації у різних сферах суспільного життя, який ще відомий в літературі як хрущовська «відлига» [1, с. 126–129].

Зміни, які відбувалися на державному рівні, породжували в середовищі культосвітніх працівників сподівання на деідеологізацію їхньої діяльності та вирішення інших застарілих проблем. Саме в другій половині 1950-х років спостерігаються спроби вирішення окремих традиційних проблем культосвітньої галузі в ділянках матеріального та кадрового забезпечення. Також була започаткована ініціатива з надання певної самостійності окремих закладів галузі щодо вибору профілю діяльності. Водночас положення постанови Ради Міністрів УРСР «Про поліпшення роботи культурно-освітніх установ на селі» від 11 листопада 1957 р. нагадували, що ці інституції повинні передовсім залишатися опорними базами політично-масової роботи з населенням.

Одним з найчисельніших осередків культурного життя в перші повоєнні десятиліття на Прикарпатті, особливо в сільській місцевості, були клубні заклади. ЦК Компартії України і Рада Міністрів УРСР своїми рішеннями покладали на клуби наступні першочергові завдання: виховання трудящих у дусі комунізму; роз'яснення серед громадян змісту партійно-урядових постанов; розширення світогляду населення в сфері політичних і науково-природничих знань; поширення агротехнічної пропаганди; надання допомоги населенню в розвитку народної творчості і художньої самодіяльності [6, арк. 127].

Складні процеси в економічній та культурній сферах життя радянського суспільства у добу

хрущовської «відлиги» вимагали необхідності внесення якісних змін у роботу клубної мережі. На середину 1950-х років у населених пунктах Станіславської області діяло 807 клубних закладів – 65 у містах і селищах міського типу та 742 в селах [17, с. 234]. Незважаючи на кількісне зростання клубів, їх фінансовий стан та матеріально-технічна база бажали кращого. У цей час на місцях складалася парадоксальна ситуація, коли відрахування колгоспів в культфонди щорічно збільшувалися, але окремі їх голови та члени правління витрачали призначені кошти на зовсім інші потреби [13, арк. 122–123].

Скрутна ситуація, яка простежувалася з нестачею відповідних клубних приміщень для ведення культосвітньої роботи, зокрема в сільській місцевості, ускладнювалася поширеною практикою їх використання не за призначенням. Наприклад, в Рогатинському районі у 1958 р. з 38 сільських клубів і хат-читалень 15 здавали наявну у них площу в оренду закладам споживчої кооперації під різні господарські потреби [13, арк. 125]. За даними обласного управління культури, станом на 1963 р. з 724 клубних закладів Прикарпаття понад 140 розміщувалися в непридатних для роботи приміщеннях, ще близько 300 не мали кімнат для гурткової роботи, а в деяких населених пунктах клуби були взагалі відсутні. Водночас відзначалося, що більше 140 клубних кімнат використовувалися переважно під буфети, крамниці, молочні пункти, склади тощо [14, арк. 53]. Траплялися непоодинокі випадки, коли з вини районних управлінь культури у багатьох культосвітніх закладах, передовсім у сільських клубах, у зимову пору життя взагалі завмирало. І культурно-масова робота там не проводилася тільки тому, що відповідні структури при байдужій позиції парткомів виробничих управлінь і правлінь колгоспів своєчасно не змогли потурбуватися про належну підготовку закладів для роботи за несприятливих погодних умов [7, арк. 120].

Найбільш поширеною формою культурно-масової роботи у містах та селах Прикарпаття була організація при будинках культури та клубах різноманітних гуртків. Вони створювалися з урахуванням інтересів городян і селян, а заняття там відбувалися на безоплатній основі. У перші повоєнні роки в складних умовах радянізації західних областей УРСР головні завдання гурткової роботи партійне керівництво вбачало не стільки у задоволенні населенням своїх розмаїтих культурних потреб і запитів, скільки у поглибленні політично-масової роботи серед краян. Та на початковому етапі «відлиги» політизація в діяльності гуртків пішла трохи на спад, зникла така форма клубної роботи, як політичні гуртки, оскільки даний напрямок діяльності вже перебрали на себе партійні та комсомольські органи. На місцях, часто з власної ініціативи, відбуваються повільні спроби переорієнтації гурткової роботи з пропагандистсько-ідеологічної площини на більш живі та масові форми діяльності, пов'язані з естетичним вихованням молоді [15, с. 456].

Найбільшою популярністю на Станіславщині, як і у республіці загалом, користувалися гуртки художньої самодіяльності, яких станом на 1956 р. налічувалося 2773 [12, арк. 15]. Щоби певною мірою покращити якісний рівень аматор-

ського мистецтва у сільській місцевості, у травні 1956 р. по всій Україні на базі культосвітніх технікумів, обласних та районних будинків культури, музичних шкіл та училищ розпочали свою роботу піврічні курси з підготовки керівників художньої самодіяльності. Навчання з підвищення кваліфікації відповідних кадрів передбачалося проводити переважно за рахунок коштів колгоспів та частково – профспілкових асигнувань. Весною 1957 р. у Станіславі відбувся перший випуск учасників таких шестимісячних курсів. При обласному будинку народної творчості керівники гуртків художньої самодіяльності серед іншого змогли підвищити свою кваліфікацію в драматичному і хореографічному мистецтві [18, с. 3].

У доповнення цьому рішенню ЦК КПУ ухвалив 1959 р. постанову «Про підготовку масових кадрів художньої самодіяльності». Згідно положень цього документу в Україні планувалося до 1965 р. підготувати близько 30 тис. керівників аматорських колективів. Проте планові показники з року в рік на місцях не виконувалися. На Івано-Франківщині в 1963 р. було повністю зрівано підготовку за рахунок коштів колгоспів та споживчої кооперації керівників художньої самодіяльності на шести- і десятимісячних курсах [14, арк. 23]. Через ці та інші причини у багатьох місцевих клубах не було аматорських гуртків навіть з основних художніх жанрів, а більше 2/3 клубних закладів не мали музичних колективів.

Слід зауважити, що розвиток художньої самодіяльності при будинках культури та клубах носив несистемний та нестабільний характер. У організації її роботи, що чесно визнавали й самі владні структури, часто мала місце кампанійщина, коли активізація діяльності самодіяльних колективів стимулювалася згори партійними, комсомольськими та профспілковими організаціями напередодні проведення тих чи інших святкових урочистостей, ювілеїв, фестивалів або конкурсів. Але й з цим були проблеми, бо, скажімо, у 1962 р. на обласний огляд художньої самодіяльності відразу три райони (Галицький, Рогатинський і Жабівський) взагалі не змогли делегувати жодного колективу. Партійне керівництво Івано-Франківської області закидало чиновникам від культури і за те, що лише у 1963 р. на теренах краю припинило роботу 188 аматорських гуртків [7, арк. 99].

З іншого боку, проведення численних всесоюзних, республіканських, обласних і районних конкурсів, оглядів та фестивалів давало можливість виконавцям з Прикарпаття продемонструвати на них свою національну, регіональну і культурну самобутність ширшій аудиторії, виявити у своєму колі найбільш талановитих митців-аматорів, а також обмінятися творчим досвідом з колегами. Так, непересічний рівень своєї виконавської майстерності продемонструвала Станіславська область під час республіканського огляду сільської художньої самодіяльності в 1956 р., посівши високе третє місце. Особливо там відзначилися аматори з Коломийського, Калуського, Лисецького, Снятинського, Станіславського та Яблунівського районів [12, арк. 15]. Саме на селі, де на відміну від міст культурне життя мало набагато менше умов для свого розвитку, гуртки художньої самодіяльності створю-

вали хоча б скромні можливості для розвитку творчих здібностей особистості та емоційно і духовно урізноманітнювали повсякденне дозвілля місцевого населення.

Важливу місію у поширенні освіти та культури в західних областях України перших повоєнних десятиліть виконувала мережа бібліотечних закладів. На початковому етапі радянізації краю основними формами роботи бібліотек були виставки суспільно-політичної літератури, яка передовсім мала посприяти у обов'язковому вивченні фундаментальних основ марксизму-ленінізму, голосні читки на політичну тематику та наочна агітація з історії комуністичної партії та її діячів [10, арк. 6]. У добу постсталінізму чимала увага в роботі працівників бібліотечної мережі зверталася і на пропаганду науково-природничої та науково-атеїстичної літератури серед широких мас населення.

Постанова ЦК КПРС від 22 вересня 1959 р. «Про стан і заходи поліпшення бібліотечної справи в країні» певною мірою узагальнила стан справ у бібліотечній сфері в СРСР. Поряд з переліком успіхів наголошувалося на проблемних ділянках відставання в питанні пропаганди літератури [3, с. 98]. У документі вказувалося, що значна частина бібліотек здійснювала свою роботу на низькому ідейному рівні, а в окремих регіонах країни, у тому числі й у Станіславській області, на недостатньому рівні проводилась політична робота серед колгоспників віддалених населених пунктів.

Окрім політично-масової роботи, у діяльності бібліотечної мережі прикарпатського краю актуальною залишалася й проблема формування книжкових фондів, яка безпосередньо впливала на процес охоплення читанням широких верств населення. У другій половині 1950-х років у бібліотеках Західної України розпочалося впровадження відкритого доступу до фондів. Раніше загальноприйнятою нормою у радянській бібліотечній справі була практика їх закритості для читачів. Іншими словами, останні були позбавлені можливості самостійно обирати на книжкових полицях ті чи інші видання, що дозволяло бібліотекарям контролювати читацькі інтереси, а також у добровільно-примусовій формі видавати користувачам книги з суспільно-політичної проблематики. Станом на 1964 р. реформу з відкриття бібліотечних фондів на Прикарпатті було проведено в 610 бібліотеках, що позитивно вплинуло на зростання показників книговидачі в них [9, арк. 68].

Якщо кількісне наповнення книжних фондів і їх обсяги мали тенденції до постійного зростання, то якісний склад наявної літератури не міг повністю задовольнити запитів читачів. Книгосховища й надалі поповнювалися великою кількістю суспільно-політичної літератури, творами класиків марксизму-ленінізму, офіційними матеріалами партз'їздів, пленумів тощо. Водночас вимогливий читач був позбавлений величезного масиву актуальної сучасної вітчизняної та зарубіжної літератури. І така ситуація нівелювала окремі позитивні зрушення, що відбувалися в бібліотечній справі, нерідко змушуючи бібліотекарів займатися приписками, аби виконати планові показники роботи з користувачами. Так, в результаті перевірки Івано-Франківським облас-

ним управлінням культури районної бібліотеки в Долині осінню 1963 р. було встановлено, що її працівники «стали на ганебний шлях приписок і окозамилування в звітності по обліку читачів і книговидач». Долинські бібліотекарі в свої звітах надали інформацію, що в період з березня по вересень вказаного року обслужили 8123 читача і здійснили 104803 книговидачі, тоді як реальні показники, зафіксовані в щоденниках роботи, відповідно становили – 4866 і 76536 [14, арк. 80].

У повоєнний період в залежності від політичної кон'юнктури у бібліотечних закладах крайни періодично проводилися заходи з очищення книжкових фондів від так званої «ідеологічно ворожої, шкідливої та застарілої літератури». На виконання подібного наказу Міністерства культури УРСР (1961 р.) при райвідділах культури були створені комісії, що перевіряли роботу з очищення бібліотечних книгосховищ. Перевірка установ в прикарпатському регіоні встановила, що через аполітичність і безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків багатьох бібліотекарів у фондах зустрічалися окремі видання В. Молотова, Г. Маленкова і Л. Кагановича, оголошених правлячим режимом не так давно членами антипартійної групи [19, с. 145].

Рубіж 50-х – 60-х років можна вважати завершальним етапом встановлення мережі масових бібліотек на Прикарпатті. Для подальшого розвитку бібліотечного обслуговування читачів була створена розгалужена мережа стаціонарних обласних, міських і районних бібліотек. На селі мешканців обслуговували сільські, колгоспні та приклубні бібліотеки, розвивалася система міжбібліотечного абонементу. Загалом на середину 1960-х в краї діяло 878 бібліотечних закладів (160 – у містах і селищах міського типу та 718 – у селах), у фондах яких зберігалось 7409 тис. примірників різної літератури та журналів [17, с. 232].

Набагато скромнішою в кількісному плані за клубну чи бібліотечну мережу була мережа музейних установ Прикарпаття. Першочергові зміни, які відбувалися в західних областях УРСР у повоєнні роки, були покликані остаточо адаптувати музейні заклади регіону до радянських зразків функціонування. Музеї, як і інші культосвітні інституції, мали стати гвинтиками великої радянської пропагандистської машини. У своїй практичній роботі вони тривалий час відчували нагальну потребу у зборі, впорядкуванні та наповненні музейних фондів, адже останні значно збідніли внаслідок буремних подій Другої світової війни. Але й повернення радянської системи управління в регіоні не гарантувало збереження музейних артефактів, вцілілих в часи воєнного лихоліття. При музеях створювалися закриті фонди, куди спецкомісії відбирали так звані «політично шкідливі твори». Також з колекцій у першу чергу вилучалися ідейно ворожі для комуністичного режиму експонати, які ілюстрували боротьбу українців за свою незалежність та культові предмети. Усе це пережили на собі у повоєнну добу й працівники двох найбільших музеїв краю – Станіславського обласного краєзнавчого музею та Коломийського державного музею народного мистецтва Гуцульщини [5, арк. 135–136].

У своїй діяльності музейники практикували цілий спектр форм і методів. Поряд з експозиційною роботою, музеї організовували гурткову роботу, проводили екскурсії, лекції, тематичні стаціонарні і пересувні виставки, зустрічі з відвідувачами, на які запрошувалися передовики виробництва, письменники, діячі мистецтва та інші відомі люди, влаштовували вечори, присвячені ювілейним датам тощо. Хронічне недофінансування музейної галузі на місцях доповнювалося час від часу навіть в умовах лібералізації політичного життя в СРСР черговим посиленням ідеологічної складової в їх діяльності. Музейним працівникам знову з різних приводів не припиняли нагадувати, що вони насамперед є «бійцями ідеологічного фронту». Для прикладу, в ході розгортання на Прикарпатті науково-атеїстичної пропаганди кінця 50-х– початку 60-х років при Станіславському обласному краєзнавчому музеї було організовано пересувний «Клуб атеїста». Останній систематично організовував лекції, виставки, демонстрацію відповідних кінофільмів. Лишень протягом 1963–1964 рр. ним було проведено більше 125 лекцій та 79 кіносеансів, під час яких демонструвалися науково-популярні фільми на антирелігійну тематику [14, арк. 96–118].

Попри значну політико-ідеологічну складову в своїй діяльності, музеї регіону проводили кропітку, але таку потрібну для нащадків краєзнавчу роботу, залишаючись скарбницею матеріальних та духовних цінностей не одного покоління місцевих мешканців і важливим інструментом формування історичної пам'яті та культурної ідентичності українців. Окрім вже згаданих вище провідних музеїв у Станіславі та Коломиї, у досліджуваний нами період потрібно також відзначити діяльність Русівського літературно-меморіального музею Василя Стефаніка, Снятинського літературно-меморіального музею Марка Черемшини, Криворівнянського літературно-меморіального музею Івана Франка, музею Косівського училища декоративного та прикладного мистецтва, Чернелицького краєзнавчого музею, Солотвинського краєзнавчого музею, Меморіального музею скульптора М. Бринського у с. Долина Тлумецького району, Літературного музею ім. Мирослава Ірчана в Коломиї [4, с. 136].

Задовго до приходу радянської влади на західноукраїнські землі в культурному дозвіллі місцевого населення міцно утвердилося кіно. Враховуючи мистецькі особливості кінематографу, а отже і його можливості широкого ідеологічного впливу на маси, партійно-радянські органи вживали системних заходів з кінофікації населених пунктів новоприєднаного регіону. Як свідчать дані статистики, на середину 60-х років на теренах Івано-Франківщини вже нараховувалося 823 кіноустановок – 819 стаціонарних і 4 пересувних [17, с. 235].

Ще починаючи з другої половини 1940-х, Станіславське обласне управління кінофікації започаткувало в районах і селах області проведення кінофестивалів. Протягом кількох днів в кожному з охоплених такою акцією населених пунктів демонструвалися зразки радянської документальної та художньої кінопропаганди на теми комуністичного будівництва. Така практика продовжила своє широке поширення і в наступні роки. З се-

редини 50-х акцент у ній робився на пропаганду засобами кіно досягнень агробіологічної науки, поширення передового досвіду сільськогосподарського виробництва, передовсім щодо вирощування кукурудзи та цукрового буряка, а також на науково-атеїстичну пропаганду [16, с. 1].

На жаль, засобами кінематографу в західних областях України здійснювалася і своєрідна прихована русифікація місцевого населення. У доповідній записці «Про стан кінообслуговування в УРСР» заступника міністра культури УРСР І. Мазепи у відділі науки і культури ЦК КПУ зазначалося, що процес дублювання кінострічок українською мовою знаходиться на незадовільному рівні. У загальному фільмофонді республіки з 35 тис. художніх стрічок, у тому числі 25 тис. радянських, лише близько 5 тис. було продубльовано українською мовою (4 тис. – на широкій та 1 тис. – на вузькій плівках) [2, с. 119].

Даючи аналіз діяльності відділу кінофікації та кінопрокату в 1964 р., Івано-Франківське обласне управління культури оцінило її роботу досить критично. За відносно високими показниками виконання плану з року в рік ховалися незадовільні показники відвідування кіно на душу населення. Кращого бажала справа з популяризації продукції радянського кінематографу. Обласним кінофікаторам закидали недостатність організувати широкий культактив на місцях для постійної допомоги в справі кінообслуговування. Недостатньо проводилася й робота з пропаганди сільськогосподарських фільмів, у результаті чого окремі колгоспи взагалі відмовлялися від організації демонстрації таких кінострічок [14, арк. 19–20].

Успішне виконання працівниками культосвітньої сфери покладених на них завдань великою мірою визначалось кадровою політикою в галузі та рівнем фахової підготовки спеціалістів. У несприятливих для комуністичного режиму повоєнних умовах радянзації західного регіону головною метою партійних структур у підборі кадрів для місцевих установ та організацій, у тому числі й культосвітніх закладів, було насамперед формування колективів з відданих і лояльних до комуністичної ідеології людей. При цьому часто на задній план відходив фаховий рівень цих спеціалістів та якість виконання ними професійних обов'язків. Тож не дивно, що траплялися неподинокі випадки, коли в заклади культосвіти потрапляли випадкові люди, які не лише не мали спеціальної фахової підготовки, але й не знали місцевої специфіки, культурних традицій та не володіли українською мовою [12, арк. 26]. Водночас працівники-уродженці західного регіону, які займали свідому національну позицію у роботі, були під постійною підозрою відповідних органів та принагідно переслідувалися [8, арк. 17–18]. Усе це підірвало авторитет самих культосвітніх установ, відвертало населення від активної участі в їх діяльності.

Щоби якось виправити ситуацію з низьким фаховим рівнем підготовки працівників галузі в західних областях України, в 1950-х роках у регіоні було організовано 8 культурно-освітніх технікумів, трансформованих пізніше в культурно-освітні училища. Один з таких навчальних закладів створили і в райцентрі Станіславщини Снятині [11, арк. 5–8]. Незважаючи на вжи-

ті заходи, у перші роки роботи цього технікуму спеціальна підготовка його випускників та їх мотивація працювати за фахом бажали кращого. У цьому контексті на нараді культосвітніх працівників Станіславського обласного управління культури 17 лютого 1958 р. зазначалося, що потрібно «навести порядок в культосвітньому технікумі, бо більшість студентів – брак, дефект і не відповідають ділянці роботи, а випускники навіть втікають працювати на Донбас, тільки б не йти завклубами на місця» [13, арк. 58].

Заради справедливості зазначимо, що професія працівника культосвітньої галузі була фактично найменш престижною в соціально-гуманітарній сфері через низьку оплату праці та незабезпеченість кадрів власним житлом. Для прикладу, на кінець 50-х років зарплатня прикарпатського вчителя складала 450 крб., тоді як завідувач сільського клубу зі спеціальною освітою отримував лише 385 крб. [13, арк. 79]. Не в останню чергу наслідком такої політики стала висока плінність культосвітніх кадрів з року в рік.

Узагальнюючи ситуацію з кадровим потенціалом найбільш масових культосвітніх установ Прикарпаття, слід відмітити, що станом на 1963 р. у місцевих будинках культури та клубах працювало 728 осіб, з яких 3 мали вищу освіту, 141 – середню спеціальну, 296 – загальну середню і 288 – неповну середню освітою. Водночас в бібліотечній мережі працювало 849 осіб: 52 – з вищою освітою, 41 – з незакінченою вищою, 526 – з середньою спеціальною, 197 – з загальною середньою і 23 – з неповною середньою [14, арк. 43–44].

Висновки з даного дослідження. Можемо констатувати, що протягом 1953-1964 рр. культурно-масова робота, здійснювана широкою мережею культосвітніх закладів Станіславської (Івано-Франківської) області, характеризувалася широкою ідеологічною і пропагандистською складовою в їх діяльності. Культосвітні працівники за задумом партійно-радянських органів мали стати надійними провідниками панівної комуністичної ідеології в містах та селах краю. Окремі кроки з лібералізації культурного життя в рамках загальносоюзного курсу на десталінізацію в середині – другій половині 1950-х були нетривкими. Культурні установи краю, на теренах якого тільки зовсім недавно карально-репресивна машина остаточно зламала організований опір націоналістичного підпілля, і в цей період продовжували працювати під безперервним контролем партійних органів. Заполітизованість роботи, проблеми з підготовкою кваліфікованих кадрів, недостатнє матеріально-фінансове забезпечення багатьох закладів внаслідок щорічного залишкового принципу фінансування галузі – усе це позначалося на ефективності діяльності культосвітніх інституцій, рівні їх популярності та загальному ставленні до них з боку місцевого населення. Водночас навіть в складних суспільно-політичних реаліях 50-60 років ХХ ст. в середовищі працівників культосвіти знаходилося чимало фахівців, чия самовіддана праця сприяла зростанню загальнокультурного рівня прикарпатців, допомагала країнам зберегти національну культурну спадщину і передати її надбаня молодому поколінню людей.

Список літератури:

1. Баран В. Україна: новітня історія (1945-1991 рр.). Львів, 2003. 670 с.
2. Генєга Р. Радянський кінематограф у Львові в перше повоєнне десятиліття. *Український історичний журнал*. 2011. № 2. С. 106–122.
3. Голоха Л. Державне управління бібліотечною справою в Україні: історичний аспект. *Державне управління та місцеве самоврядування. Збірник наукових праць*. 2009. Вип. 1. С. 89–100.
4. Демєха І. Історичні аспекти формування мережі державних музеїв на Прикарпатті. *Схід: аналіт.-інформ. журнал*. 2013. № 4. С. 134–139.
5. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 1-П. Оп. 1. Спр. 592.
6. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 1-П. Оп. 1. Спр. 767.
7. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 1-П. Оп. 1. Спр. 2771.
8. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 1-П. Оп. 1. Спр. 2772.
9. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-96. Оп. 1. Спр. 112.
10. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-1149. Оп. 1. Спр. 124.
11. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-1431. Оп. 1. Спр. 29.
12. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-1431. Оп. 1. Спр. 135.
13. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-1431. Оп. 1. Спр. 180.
14. Державний архів Івано-Франківської області. Ф. Р-1431. Оп. 1. Спр. 417.
15. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т. / НАН України; Інститут історії України / В.А. Смолій (відп. ред.). Київ, 2006. Т. 2. 653 с.
16. Кіно на селі. *Прикарпатська правда*. 1957. 31 березня. С. 1.
17. Народне господарство Івано-Франківської області за роки радянської влади. Ювілейний статистичний збірник. Івано-Франківськ, 1972. 260 с.
18. Охрімєнко Л., Даниленко М. Перший випуск керівників художньої самодіяльності. *Прикарпатська правда*. 1957. 17 травня. С. 3.
19. Шиліюк О. Цензурування бібліотечних фондів у західноукраїнських областях (1939–1991 рр.). *Науковий вісник Чернівецького університету: збірн. наук. праць. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. 2013. Вип. 676/677. С. 143–147.

References:

1. Baran, V. (2003). *Ukraine : novitnia istoriia (1945-1991 pp.)* [Ukraine: Modern History (1945-1991 pp.)]. Lviv : Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies NAS of Ukraine. (in Ukrainian)
2. Heneha, R. (2011). *Radianskyi kinematohraf u Lvovi v pershe povoienne desiatylyttia* [Soviet cinema in Lviv in the first postwar decade]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, no. 2, pp. 106–122.
3. Holokha, L. (2009). *Derzhavne upravlinnia bibliotechnoiu spravoiu v Ukraini: istorychnyi aspekt* [The public administration in library business of Ukraine : the historical aspect]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadiuvannia. Zbirnyk naukovykh prats*, vol. 1, pp. 89–100.
4. Demekha, I. (2013). *Istorychni aspekty formuvannia merezhi derzhavnykh muzeiv na Prykarpatti* [Historical aspects of forming of state museum network in the Carpathians]. *Shhid: analit.-inform. zhurnal*, no. 4, pp. 134–139.
5. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. 1-R. Op. 1. Spr. 592.
6. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. 1-R. Op. 1. Spr. 767.
7. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. 1-R. Op. 1. Spr. 2771.
8. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. 1-R. Op. 1. Spr. 2772.
9. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. R-96. Op. 1. Spr. 112.
10. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. R-1149. Op. 1. Spr. 124.
11. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. R-1431. Op. 1. Spr. 29.
12. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. R-1431. Op. 1. Spr. 135.
13. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. R-1431. Op. 1. Spr. 180.
14. *Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti* [State Archives of Ivano-Frankivsk region]. F. R-1431. Op. 1. Spr. 417.
15. Smolii, V.A. (ed.). (2006). *Istoriia ukrainskoho selianstva: Narysy v 2-kh t.* [History of the Ukrainian Peasantry: Essays in 2 Vols.]. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)
16. *Kino na seli* [Cinema in the country]. (1957, 31 bereznia). *Prykarpatska pravda*, p. 1.
17. *Ivano-Frankivske oblastupravlinnia* (1972). *Narodne gospodarstvo Ivano-Frankivskoi oblasti za roky radianskoi vlady. Yuvileinyi statystychnyi zbirnyk*. [The national economy of the Ivano-Frankivsk region during the years of Soviet power. Anniversary statistical collection]. Ivano-Frankivsk : Ivano-Frankivske oblastupravlinnia. (in Ukrainian)
18. Okhrimenko, L., & Danylenko, M. (1957, 17 travnia). *Pershyi vypusk kerivnykh khudozhnoi samodiialnosti* [The first issue of amateur theatre leaders]. *Prykarpatska pravda*, p. 3.
19. Shyliuk, O. (2013). *Tsenzuruвання bibliotechnykh fondiv u zakhidnoukrainskykh oblastiakh (1939-1991 rr.)* [Censorship of Library Funds in Western Ukrainian Regions (1939-1991)]. *Naukovyi visnyk Chernivets'koho universytetu: zbirn. nauk. prats. Istoriia. Politychni nauky. Mizhnarodni vidnosyny*, vol. 676/677, pp. 143–147.